

УДК 657.44

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК

В КООРДИНАТАХ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ: ПЛЮСИ ТА МІНУСИ

ОЛЬГА КИСЕЛЬОВА,
доктор екон. наук,
начальник відділу
Державного науково-
дослідного інституту
митної справи

Стаття присвячена проблемам реформування податку на прибуток у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України.

Ключові слова: податок на прибуток, бухгалтерський облік, податкові пільги, доходи та витрати платників податку.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фінансова криза, яка охопила економіки багатьох держав світу та негативно позначилася на економічних процесах в Україні, оголила низку суттєвих проблем, серед яких поряд з проблемами дефіциту державних ресурсів нагальною є здійснення економічних реформ, зокрема реформування податкової системи.

Реформування податкової системи, що здійснювалось протягом 2000–2007 рр. та мало перманентний характер, було спрямовано на демократизацію податкових процедур і перехід на західноєвропейські зразки адміністрування податків. Однак такий підхід у реаліях української економіки себе не виправдав. Красномовним свідченням цього було постійне зростання податкового боргу за всіма обов'язковими платежами (до 20 % нарахованих платежів по окремих податках). На ситуацію з податковим боргом не впливали навіть постійне розстрочення податкового боргу та його списання, що призводило до значних втрат бюджетних надходжень.

Ситуацію з наповненням державних ресурсів не рятували такі заходи, як затримка з бюджетним відшкодуванням податку на додану вартість (станом на початок 2010 р. заборгованість з бюджетного відшкодування становила близько 26 млрд грн). За окремими податками обліковувалися значні суми від'ємного значення об'єкта оподаткування (податок на прибуток підприємств), внаслідок чого до 40 % платників не сплачували цей податок взагалі.

Цією ситуацією користувалися спритні підприємці, які ухилялись від сплати податків через недоліки податкового законодавства. Тіньовий сектор в Україні досягав критичних значень і становив до 50 % ВВП.

Таке становище в оподаткуванні породжувало дискримінацію в конкурентних умовах виживання на ринку, негативно впливало на становлення демократичних засад в адмініструванні податкових пла-

тежів та позбавляло добросовісних платників мотивації у сплаті податків до бюджету.

Першочерговим завданням у сфері оподаткування стали поліпшення адміністрування платежів, недопущення утворення та приросту недоїмки, встановлення прозорих правил нарахування, декларування і сплати податків, а також запровадження ефективної ставки в оподаткуванні бізнесу, в тому числі у сфері передових технологій, енергозбереженні та залученні інвестицій.

Мета дослідження – вдосконалення справляння та адміністрування податку на прибуток підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій з проблем. Проблеми вдосконалення податкових регуляторів досліджуються як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. Серед зарубіжних науковців слід виділити праці Г.Дж. Александера, Р. Бланделла, Д. Б'юкенена, М. Девере, М. Кіна, А. Лафера, Ф.К. Манна, Д. Мінца, П. Самуельсона, С. Смітта, К. Хейди, У.Ф. Шарпа, вітчизняних – М. Азарова, В. Базилевича, В. Гейця, А. Соколовської, Ф. Ярошенка, О. Шилова та ін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З 1 січня 2011 р. набув чинності Податковий кодекс України (далі – **Кодекс**) [1], який кардинально змінює систему справляння податку на прибуток в Україні.

В умовах посилення відповідальності платників за утворення податкового боргу та посилення прав контролюючих органів щодо стягнення такої заборгованості важливим є створення прозорих правил визначення об'єкта оподаткування, інакше мета реформування податкової системи не буде досягнута внаслідок ухиляння від оподаткування. Проте, як свідчить аналіз норм Кодексу, не всі його положення виписані в контексті зазначеного. Зокрема, це стосується рефор-

мування податку на прибуток, де поряд з прогресивними напрямками реформування є норми, що не відповідають основним принципам побудови системи оподаткування, проголошеним у цьому Кодексі.

Відповідно до ст. 4 Кодексу податкове законодавство України має ґрунтуватися на принципах загальності оподаткування, рівності всіх платників перед законом та недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, забезпечення однакового підходу до всіх платників податків, презумпції правомірності рішень платників податків, фіскальної достатності тощо. В сукупності ці принципи означають, що система оподаткування має вирішувати найголовніші проблеми в суспільстві – формування достатніх фінансових державних ресурсів з одночасним забезпеченням сприятливих умов для розвитку платників податків на демократичних засадах і забезпечення однакових умов в оподаткуванні. Ці визначальні завдання є досить складними в практичній реалізації в умовах дефіциту бюджету, неконкурентоспроможної економіки та нерозвиненості ринку.

Основними напрямками реформування системи оподаткування є такі:

1. Реформування податку на прибуток відбулося в напрямі розширення податкових пільг суб'єктам господарювання на безповоротній основі, що викривлює конкурентне середовище на ринку, а також значно ускладнює адміністрування податку на прибуток.

2. Питання вибору ставки та бази оподаткування корпоративним податком тісно пов'язані та взаємозалежні з вибором ставки та бази оподаткування у фізичних осіб. У Кодексі прийнято за основу зазначений підхід, ставка податку на прибуток є максимально наближеною до ставки оподаткування фізичних осіб і становитиме 16 % (у фізичних осіб загальна ставка 15 % та для надприбутків 17 %).

3. Ключовим питанням залишається порядок оподаткування дивідендів. Проблема стосовно звільнення чи оподаткування дивідендів вирішується урядами залежно від типу економіки (відкрита/закрита) та частки іноземного капіталу в інвестиціях. Д. Мінц [2, с. 178] зазначає, що податок з корпоративних доходів імпортерів капіталу стає інструментом розподілу податкових надходжень з іншими країнами. В Кодексі розширено пільговий режим оподаткування дивідендів.

Дійсно, звільнення від оподаткування дивідендів, що сплачуються нерезидентам на частку їх власності у статутному капіталі підприємств, може призвести до прихованого вивозу капіталу з країни та вимивання інвестицій, що є вкрай небезпечним явищем для бідних країн, що розвиваються, оскільки вони залежать від іноземних інвестицій.

4. Суттєвим досягненням Кодексу є реалізація ідеї щодо наближення бухгалтерського та податкового обліку.

5. Запровадження пооб'єктної амортизації слід також віднести до досягнень податкової реформи, адже це значно спрощує адміністрування податку.

6. Окремим питанням є проблема оподаткування приросту капіталу, операцій з цінними паперами та похідними фінансовими інструментами. В цій частині Кодексу порівняно з попередньою редакцією норми прописані більш прозоро, скасовано підходи щодо застосування «пулковського» методу визначення оподатковуваного прибутку в напрямі наближення до бухгалтерського обліку, що є прогресивним кроком в оподаткуванні. Однак вузьким місцем залишається перехід цінних паперів з одного портфеля в інший, з кредитного до інвестиційного, тому такі «перехідні» положення щодо оподаткування необхідно чіткіше виписувати в законодавстві, чого в Кодексі не зроблено.

Крім зазначеного в Кодексі не виписано особливості в оподаткуванні цінних паперів, які обертаються на організованому ринку цінних паперів та на неорганізованому ринку цінних паперів, частка якого превалює на фінансовому ринку України. Ці особливості пов'язані з порядком визначення звичайних цін в оподаткуванні та підготовкою податкових застережень до оподаткування прибутків, отриманих на неорганізованому ринку. Вимагає врегулювання також питання оподаткування доходів, отриманих від здійснення операцій хеджування.

7. Принциповим питанням в оподаткуванні є підходи до оподаткування безоплатно отриманих активів. Цільове фінансування та міжнародна допомога в бухгалтерському обліку вважаються доходами платників податків. У податковому законодавстві, враховуючи регуляторну функцію податків, існують інші підходи. Зокрема, для забезпечення залучення коштів міжнародної допомоги такі кошти звільняються від оподаткування. Інші кошти цільового фінансування також можуть передбачати певне регулювання. Виходячи з постулату, що в ринкових умовах усі платники податків рівні перед законом, в тому числі перед податковим законодавством, кошти, отримані безоплатно платником податку, слід оподатковувати, інакше виникатиме податкова дискримінація платників податків та зниження мотивації щодо своєчасного й повного обсягу формування державного ресурсу.

Проте в Кодексі ці питання вирішено, на наш погляд, більш радикально, без належних для цього підстав та обґрунтувань. Зокрема, безоплатно отримані основні засоби оподатковуються практично в момент їх продажу. В період їх корисного використання нараховується у витратах амортизація таких засобів, яка одночасно збільшує і доходи, і витрати платника податку. За таким самим принципом оподатковуються кошти цільового фінансування з бюджету на придбання основних засобів.

У зв'язку з цим потрібно концептуально визначитись, на створення яких основних засобів надаються податкові преференції платникам податків – на будь-які, включаючи зношені чи морально застарілі, будь-яким платникам податків, чи лише тим, що створюють валовий національний продукт у пріоритетних галузях економіки тощо. Чи взагалі в оподаткуванні потрібно надавати такі податкові преференції платникам податків, які врешті решт викривляють конкуренцію на ринку? Виходячи з положень Кодексу державницька амортизаційна політика із зазначених питань в окремих випадках не дотримується.

Проаналізуємо більш докладно окремі положення Кодексу в частині оподаткування прибутку підприємств на предмет можливого від їх використання ухилення від оподаткування.

1. Розширення складу витрат

У порушення основних принципів побудови системи оподаткування, зокрема принципу рівності всіх платників податків перед законом, недопущення проявів будь-якої податкової дискримінації, проголошених у Кодексі (пп. 4.1.2 ст. 4), в правилах оподаткування прибутку підприємств закладено норму (пп. 139.1.12 ст. 139), згідно з якою у платника податку витрати, понесені ним у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у фізичних осіб – підприємців, які перебувають на єдиному податку (крім придбання послуг у сфері інформатизації), не визнаються з метою оподаткування витратами. Така норма порушує конкуренцію в середовищі товаровиробників, спрямована проти середнього і малого бізнесу та надає конкурентні переваги великим платникам податків.

Спірно прописана норма щодо врахування витрат на збереження екологічних систем, які перебувають під негативним впливом господарської діяльності платника податку. Так, у разі виникнення розбіжностей між органом державної податкової служби та платником податку стосовно зв'язку проведених витрат на природоохоронні заходи з діяльності платника податку орган державної податкової служби зобов'язаний звернутися до органу, уповноваженого Кабінетом Міністрів України, чий експертний висновок є підставою для прийняття рішення органом державної податкової служби. З наведеної редакції можливе трактування, що платник податку може віднести на витрати будь-які витрати на підтримку екологічних систем, які перебувають у власності інших платників податків.

Крім того, не розкрито термін «перебувають під негативним впливом господарської діяльності», що дає змогу незалежно від ступеня такого впливу здійснювати за рахунок зменшення бюджетного ресурсу відрахування будь-якому сучасному заводу, витрати

на підтримку будь-яких сховищ відходів, каналізацію та інші подібні витрати понад установлені норми незалежно від стану здійснення природоохоронних заходів на цьому заводі. Тобто якщо завод з метою отримання надприбутків не вжив належних заходів щодо збереження екосистеми, забруднює навколишнє середовище, то такому заводу за рахунок скорочення обсягів надходження до бюджету сусідні підприємства, які знаходяться біля цього заводу, можуть перераховувати кошти на відновлення або спорудження засобів захисту природи.

Без урахування строків позовної давності дозволяються декларування та коригування витрат платника податків (п. 138.11 ст. 138), не віднесених своєчасно платником податку до складу витрат минулих звітних періодів у зв'язку з допущенням помилок, зіпсуванням, втратою тощо первинних документів. Зазначене може призводити до податкових плануваль. Крім указанного, недосконало прописано порядок урахування у витратах сум нарахованих податків, інших обов'язкових платежів (пп. 138.5.1 ст. 138), згідно з яким суми недоїмки також враховуються у витратах платника податку, що не спонукає до попередження утворення платниками податків податкового боргу.

2. Аванси та передоплати

З метою оподаткування аванси та передоплати в податковому обліку не враховуються. На нашу думку, такий підхід в оподаткуванні є неправомірним, оскільки це може призвести до ухилень від оподаткування. Наприклад, уявімо ситуацію, що підприємство А (покупець) перерахувало підприємству В (продавцю) аванс чи здійснило передоплату в рахунок майбутньої поставки товарів (робіт, послуг) у сумі 100 тис. грн, а поставка відбулася через два роки.

Відповідно до первинних документів у підприємств А та В від здійснення зазначеної операції немає в податковому обліку ні доходів, ні витрат. У податковому обліку в підприємства В у момент здійснення витрат за вказані кошти передоплати чи авансів та подальшої реалізації товарів, вироблених з урахуванням таких витрат, виникатимуть в податковому обліку на цю суму витрати, які фактично це підприємство ще не понесло. Відповідно до правил оподаткування підприємство А може через три роки списати у податковій витрати як безнадійну дебіторську заборгованість, яка виникла в нього внаслідок того, що підприємство В не поверне товар або кошти. Якщо підприємство В поверне товари (здійснить поставку) через два роки, то в податковому обліку підприємства А формуватиметься собівартість від здійсненої поставки, а в момент відвантаження вироблених товарів сформується оподатковуваний прибуток.

Порядок урегулювання сумнівної дебіторської заборгованості, викладений у ст. 159 Кодексу, не стосується цього випадку. Так, положення цієї статті, по-перше, не є обов'язковими для платників податків, а по-друге, ця стаття не регулює відносини, що виникають по передоплатах та авансах (правило ст. 159 стосується продавця, який здійснив поставку, а оплата за поставку затримується). Отже, підприємство В має можливість два роки без податкових наслідків користуватися коштами авансів та передоплат, тобто ухилятися від оподаткування.

Потребує коригування, на нашу думку, норма, згідно з якою доходи виникають на підставі наявності первинних документів (п. 135.2 ст. 135). Такою нормою можуть скористатись недобросовісні платники податків, які навмисно можуть знищити або приховати документи, свідомо виграти час в оподаткуванні та користуватися податковим кредитом. Тому фактична наявність необлікованих активів у платника податку потребує класифікації податкового порушення і врахування таких активів як доходів. Крім того, з метою попередження ухиляння від оподаткування в зазначений спосіб платник податку має нести відповідальність, передбачену пп. 139.1.9 ст. 139 Кодексу, за заниження об'єкта оподаткування в таких випадках.

3. Розширення податкових преференцій

Підпунктом 133.1.1 ст. 133 Кодексу звільняються від оподаткування представництва суб'єктів господарювання, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами. З метою оподаткування прибутку підприємств під поняттям «представництва суб'єктів господарювання» розглядається відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та який здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи, фінансується такою юридичною особою і не отримує інших доходів, крім пасивних (пп. 133.1.5 ст. 135).

Відповідно до пп. 14.1.268 ст. 14 Кодексу *пасивними доходами* є доходи, отримані у вигляді відсотків, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті. Отже, уявімо собі, що в м. Києві розташований великий платник податку (підприємство), який має представництво за кордоном. Через неоднозначність тлумачення терміна «здійснення представництва та захист інтересів юридичної особи» під діяльність, що звільняється від оподаткування, можна підвести будь-які фінансові операції, за якими отримуються пасивні доходи і які по суті звільнюються від оподаткування у платника податку – юридичної особи. Розглянемо умовну схему подібних операцій (рис. 1).

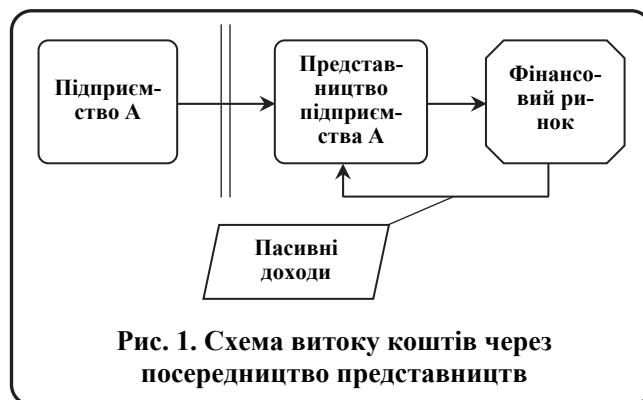

Рис. 1. Схема витоку коштів через посередництво представництв

Підприємство А передало кошти своєму представництву у вигляді поворотної фінансової допомоги, яке ці кошти у вигляді інвестицій розмістило за кордоном на фінансовому ринку.

Слід зазначити, що ця норма дещо не узгоджується з пп. 135.5.1 ст. 135, згідно з яким до *доходів платника податку* включаються доходи у вигляді дивідендів, отриманих від нерезидентів, відсотків, роялті та від володіння борговими вимогами, адже по суті в цій схемі пасивні доходи отримуються через посередництво представництва від нерезидентів. Однак оскільки представництво утворене юридичною особою відповідно до пп. 14.1.30 ст. 14 Податкового кодексу України та Цивільного кодексу України є відокремленим підрозділом юридичної особи і може бути платником податку на прибуток, а також з урахуванням принципу презумпції правомірності рішень платника податку, проголошених у Кодексі, то таке представництво не сплачуватиме податок із зазначених вище доходів.

Отже, утворюючи свої представництва, в тому числі за кордоном, великі платники податків можуть уникати оподаткування пасивних доходів. Крім того, в разі утворення таких представництв за межами України створюються передумови для витоку капіталу у вигляді прямих інвестицій та пасивних доходів за кордон.

У пільговому режимі виписані *операції оподаткування поворотної фінансової допомоги*. Так, відповідно до пп. 135.5.5 ст. 135 суми поворотної фінансової допомоги, отриманої платником у звітному податковому періоді, що залишаються неповернутими на кінець такого звітного податкового періоду, від осіб, які не є платниками цього податку (в тому числі нерезидентів або осіб, які згідно з Кодексом мають пільги з цього податку, в тому числі право застосовувати ставки нижчі, ніж установлені – п. 151.1 ст. 151 Кодексу), відносять такі доходи до інших доходів, що підлягають оподаткуванню.

Водночас це правило не застосовується до суми поворотної фінансової допомоги, отриманої від за-

снoвникiв (учасника, в тому числi нерезидента) у разi повернення такої допомоги не пiзнiше 365 календарних днiв з дня її отримання.

Операцiї з отримання/надання фiнансової допомоги мiж платником податку та його видокремленими пiдроздiлами, що не мають статусу юридичної особи, не приводять до змiни їх витрат або доходiв.

Якщо уважно розглянути цю норму, то можна побачити звiльнення та податковi преференцiї для пов'язаних осiб за фактично здiйсненими кредитними операцiями. Уявiмо собi, що пiдприємство А – це засновник/учасник, у тому числi можливо нерезидент, надає пiдприємству В поворотну фiнансову допомогу на 365 календарних днiв. З метою оподаткування у пiдприємств А та В не виникає податкових наслiдкiв. Проте нiхто не заважає їм продовжити або переукласти договiр про надання поворотної фiнансової допомоги, внаслiдок чого кредитування може здiйснюватися безмежно. Якщо пiдприємство А не є неплатником податку, не має права на податковi пiльги, не оподатковується за ставками, нижчими вiд загальної, то у пiдприємств А i В також не виникає податкових зобов'язань вiд операцiї з поворотною фiнансовою допомогою. Це досить широка податкова преференцiя, яка дає змогу спритним дiлкам ухилитися вiд оподаткування через податковий арбiтраж.

У Кодекси порiвняно з попередньою редакцiєю в оподаткуванні відбулось значне розширення податкових пiльг за всiма напрямками:

- розширення у витратах податкової амортизацiї та витрат на ремонт;
- застосування пiльгових ставок податку;
- розширення пiльгової бази оподаткування;
- практичне звiльнення вiд оподаткування суб'єктiв фiнансового ринку.

Так, не визнаються з метою оподаткування суми третейського збору, а також коштiв або майна, отриманi засновником третейського суду на покриття iнших витрат, пов'язаних з вирiшенням спору третейським судом вiдповiдно до закону. Отже, практично будь-якi перерахування третейському суду звiльняються вiд оподаткування, тодi як у попереднiй редакцiї податкового законодавства звiльнення стосувалися виключно суми третейського збору (пп.136.1.18 ст.136).

Вiдповiдно до пп.138.1.2 ст. 138 до витрат платника податку належать загальнi корпоративнi витрати та організацiйнi витрати, суть i обсяги яких у податковому законодавствi не розкрито, а також витрати на проведення рiчних та iнших зборiв органiв управління, чого в попереднiй редакцiї податкового законодавства не було прописано. Витрати на оренду легкових автомобiлiв, придбання пально-мастильних

матерiалiв, витрати за стоянку, паркування легкових автомобiлiв дозволено без обмежень ураховувати у складi витрат незалежно вiд зв'язку з виробничою дiяльнiстю платника податку (пп. 138.10.2 ст. 138).

Знято будь-якi обмеження з ураховання витрат юридичних осiб страхувальникiв зi страхування майна, фiнансових i кредитних операцiї незалежно вiд того, чи є таке страхування обов'язковим для платника податку, чи нi вiдповiдно до чинного законодавства (пп.138.10.2 та пп.138.10.3 ст. 138).

Без установлених обмежень та обґрунтування норм можна враховувати у складi витрат витрати на оплату послуг зв'язку незалежно вiд стану використання в господарській дiяльнiстi, витрати на врегулювання спорiв у судах (пп.138.10.2 ст.138). Збiльшено вiд 2 до 4 % оподатковуваного прибутку попереднього звітнього року врахування у складi витрат коштiв, перерахованих до Державного бюджету, мiсцевих бюджетiв, неприбутковим установам та організацiям, дозволено замість 2 до 4 % до оподатковуваного прибутку за попереднiй звітний рiк враховувати у витратах суми коштiв, перерахованих роботодавцями первинним профспiлковим організацiям на культурно-масову, фiзкультурну та оздоровчу дiяльнiсть (пп.139.10.6 ст. 138).

Розширено витрати на охорону культурної спадщини, музеям, додатково включено витрати на виробництво нацiональних фiльмiв.

Згiдно з пп.153.2.1 ст.153 витрати, понесенi платником податку в зв'язку з придбанням товарiв у пов'язаних осiб, дозволено визначати виходячи з договiрних цiн, але не бiльше нiж на 20% вiд рiвня звичайних цiн (до прийняття Кодексу було 10%).

Розширено витрати платника податку (п.142.2 ст.142) на довгострокове страхування життя та недержавне пенсiйне забезпечення вiд 15 до 25% вiд рiчної суми заробiтної плати, нарахованої застрахованiй найманiй особi протягом податкового року.

У ст.154 передбачено звiльнення вiд оподаткування для певних категорiї платникiв, частина з яких встановлюється вперше.

Так, згiдно з п.154.5 звiльняється вiд оподаткування прибуток державних пiдприємств «Мiжнародний дитячий центр «Артек» i «Український дитячий центр «Молода гвардiя» вiд провадження дiяльнiстi з оздоровлення та вiдпочинку дiтей.

До 1 сiчня 2016 р. за ставкою «0» оподатковуються середнi та малi пiдприємства, що утворенi пiсля 01.04.2011 р., були зареєстрованi платниками єдиного податку в перiод до набрання чинностi Кодексом та у яких за останнiй календарний рiк обсяг виручки становив до 1 млн грн, а також iншi суб'єкти, визначенi п.154.6, що перейшли на сплату податку на прибуток на загальних пiдставах.

Згідно з п.154.7 ст.154 звільняється від оподаткування прибуток дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів недержавної форми власності, отриманий від надання освітніх послуг. Водночас надання такої пільги за рахунок державних ресурсів, без установлених тарифів і цільового використання коштів, які не сплачуються до бюджету, внаслідок використання зазначених пільг (наприклад, на здешевлення навчання, встановлення квоти для дітей сиріт тощо) може бути використано не для задоволення загальносуспільних потреб, а для збагачення засновників подібних закладів.

Пунктом 154.8 звільняється від оподаткування прибуток підприємств енергетичної галузі (будь-якої форми власності, в тому числі нерезидентів або пов'язаних з нерезидентом осіб) у межах витрат, передбачених інвестиційними програмами, схвалених НКРЕ України, на капітальні вкладення з будівництва (реконструкції, модернізації) міждержавних, магістральних і розподільчих (локальних) електричних мереж та/або сум, спрямованих на повернення кредитів, які використані для фінансування наведених вище цілей.

За економічною сутністю в цій нормі передбачено механізм покриття витрат платника податку на придбання основних засобів для певної галузі за рахунок бюджетних коштів, отриманих таким платником податку внаслідок несплати ним до бюджету податку на прибуток. На наш погляд, цей підхід є необґрунтованим з таких причин:

- держава, придбаваючи основні засоби для прибуткової галузі, не визначає своєї частки в капіталі підприємства;
- держава по суті надає безкоштовний кредит нерезидентам у разі їх володіння прямо чи опосередковано підприємствами вказаної галузі;
- держава за рахунок загальносуспільних фондів задовольняє інтереси приватних осіб, а не суспільні інтереси.

Розширено пільги неприбутковим установам та організаціям, зокрема профспілки звільняються від оподаткування вступних внесків, а також вартості майна і послуг, отриманих первинною профспілковою організацією профспілки від роботодавця, згідно з положенням колективного договору. Це досить широка пільга, яка в поєднанні з пільгою в частині врахування у складі витрат роботодавця коштів, що спрямовуються ним профспілком, дає можливість перевести в неоподатковувану зону значні обсяги майна і коштів роботодавців, якими пересічні члени

профспілки ніколи не скористаються. Тобто зв'язок між бюджетним фінансуванням загальносуспільних потреб тут дуже сумнівний. Для того щоб уникнути ухилень від оподаткування під час використання подібних пільг потрібно принаймні чітко виписувати механізм цільового використання коштів, які звільняються від оподаткування, чого в Кодексі не передбачено.

У ст.158 Кодексу впроваджено нові пільги для підприємств, які використовують енергоефективні технології. Так, відповідно до п.158.1 звільняється від оподаткування 80% прибутку підприємств, отриманого від продажу на митній території України товарів власного виробництва за переліком, установленим Кабінетом Міністрів України:

- устаткування, що працює на відновлювальних джерелах енергії;
- матеріали, сировина, устаткування та комплектуючі, які використовуватимуться у виробництві енергії з відновлювальних джерел енергії;
- енергоефективне обладнання, засоби вимірювання, устаткування для виробництва альтернативних видів палива тощо.

Відповідно до п.158.2 звільняється від оподаткування 50% прибутку, отриманого від здійснення енергоефективних заходів та реалізації енергоефективних проектів підприємств, що включені до Державного реєстру підприємств, установ і організацій, які здійснюють розробку, впровадження та використання енергоефективних заходів та енергоефективних проектів.

На наш погляд, недоліком зазначених норм є те, що держава надає ці пільги підприємствам незалежно від форми власності (в тому числі засновниками яких є нерезиденти) та платоспроможності таких платників. До того ж створюючи протягом 5 років активи, в тому числі недержавної форми власності, на таких підприємствах, держава по суті відмовляється від права володіння своєю часткою, що є нелогічним в умовах дефіциту державних ресурсів. Тому подібних преференцій для окремих платників слід уникати та дотримуватись основних принципів побудови системи оподаткування, зокрема принципу нейтральності, встановленого пп.4.1.8 ст.4 Кодексу, а саме встановлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоспроможності платника податків. Податкові пільги, надані у спосіб, наведений вище, суперечать цим вимогам.

Крім наведених вище пільг, у розд. XX Перехід-

них положень у п.4 «Особливості справляння податку на прибуток підприємств» додатково встановлено пільги, а саме до 1 січня 2020 р. звільняється від оподаткування:

- прибуток виробництв біопалива, отриманий від продажу біопалива;
- прибуток підприємств, отриманий ними від діяльності з одночасного виробництва електричної та теплової енергії та/або виробництва теплової енергії з використанням біологічних видів палива;
- прибуток виробників техніки, обладнання, устаткування для виготовлення й реконструкції технічних і транспортних засобів, у тому числі самохідних сільськогосподарських машин та енергетичних установок, які споживають біологічні види палива, одержаний від продажу зазначеної техніки, обладнання та устаткування, що були вироблені на території України.

Основним недоліком цих норм, на нашу думку, є те, що вони складні в адмініструванні через недосконало виписані правила їх використання. Наприклад, практично на 9 років звільняється від оподаткування прибуток підприємств, що виробляють електричну та теплову енергію, якщо вони використовують біологічні види палива. Постає запитання: якщо платник використовує 1% такого палива або використовує його лише в одному місяці звітного року, то такому платнику також надаються податкові пільги? Тоді в чому сенс економічності та логіки такого підходу. Є й інший аспект проблеми. Як правило, теплову та електричну енергію виробляють платоспроможні підприємства – монополісти на енергетичному ринку. Чому ж тоді за рахунок держави потрібно надавати таким підприємствам пільги, при цьому не визначаючи частки держави в активах таких підприємств?

У п.16 розд. XX Перехідних положень «Особливості справляння податку на прибуток підприємств» встановлено, що до 2020 р. звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий ними від господарської діяльності з видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ. Згідно з п.17 цього розділу на 10 років звільняється прибуток суб'єкта господарювання, отриманий від надання готельних послуг у трьох – п'ятизіркових готелях, у тому числі новозбудованих чи реконструйованих або в яких проведено капітальний ремонт чи реконструкцію існуючих будівель чи споруд, а також прибуток, отриманий від основної діяльності підприємств легкої промисловості, крім тих, що виробляють продук-

цію на давальницькій сировині; прибуток підприємств галузі електроенергетики від продажу електричної енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії; прибуток, отриманий від основної діяльності підприємств суднобудівної промисловості; прибуток підприємств літакобудівної промисловості, отриманий від основної діяльності, від проведення такими підприємствами науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, які виконуються для потреб літакобудівної промисловості; прибуток підприємств машинобудування для агропромислового комплексу.

Згідно з пунктами 18–19 наведеного розділу звільняється на 5 років прибуток видавництва, видавничих організацій, підприємств поліграфії.

На 6 років не включається до доходів сума коштів або вартість майна, отримана суб'єктами кінематографії (виробниками фільмів) та/або суб'єктами мультиплікації та спрямована на виробництво національних фільмів.

Перелічені пільги мають цільове призначення, про що зазначено в п.21 підрозділу 4 розд. XX Перехідних положень, спрямовуються платниками податків на збільшення обсягів виробництва (надання послуг), переоснащення матеріально-технічної бази, запровадження новітніх технологій, пов'язаних з основною діяльністю таких платників податків та/або поверненням кредитів, використаних на зазначені цілі й сплату відсотків за ними. Порядок цільового використання коштів, вивільнених від оподаткування, визначає Кабінет Міністрів України.

Водночас у контексті зазначених норм не вистачає більшої конкретики щодо захисту інтересів держави від вкладення в такий спосіб власних інвестицій, адже присуті перерозподілу, оминаючи державний бюджет, підлягають мільярдні суми, відбувається переоснащення протягом 5 – 10 років багатьох галузей економіки за рахунок державних коштів, підприємств будь-якої форми власності, включаючи нерезидентів. При цьому держава не визначає своєї частки у новостворених активах, за допомогою яких можливо було б вирішити соціальні питання.

Ще одна небезпека криється під час використання податкових пільг на сплату кредитів і відсотків за ними. Без визначення чітких правил поведінки із зазначених питань можливі зловживання з оплатою «дорогих» кредитних ресурсів, навмисно пролонгованих тощо.

За ст.30 Кодексу:

Податкова пільга – це передбачене податковим і митним законодавством звільнення платників податків від обов'язку щодо нарахування і сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав: особливостей, що характеризують певну групу платників, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат.

Відповідно до п. 30.5 ст. 30 податкові пільги, порядок та підстави їх надання встановлюються з урахуванням вимог законодавства України про захист економічної конкуренції. Водночас, що стосується податку на прибуток, можна стверджувати, що це правило не враховано. Як було наведено раніше, бюджетні кошти (у вигляді вивільнених коштів, несплаченого до бюджету податку на прибуток) надаються підприємствам, що займають монопольне становище на ринку, нерезидентам, цілим галузям економіки.

Суми податку та збору, не сплачені суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг, обліковуються таким суб'єктом – платником податку. Облік зазначених коштів ведеться в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (п.30.6 ст.30 Кодексу). Таким чином держава може визначити обсяги пільгового кредитування платників податків, проте законодавством не встановлено правила отримання зиску державою від такого кредитування в частині задоволення загальносуспільних потреб, таких як створення додаткових робочих місць, здешевлення державних послуг, підвищення заробітної плати в бюджетній сфері або отримання дивідендів державою.

АМОРТИЗАЦІЯ

Відповідно до пп.14.1.3 ст.14 Кодексу:

Амортизація – це систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Згідно з пп.14.1.138 ст.14 Кодексу:

Основні засоби – матеріальні активи, в тому числі запаси корисних копалин, наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2 500 грн, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у госпо-

дарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2 500 грн і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Таке визначення дуже важливе з питань оподаткування прибутку підприємств. За наведеною редакцією до основних засобів не належать невиробничі нематеріальні активи та невиробничі основні засоби, а це означає, що на вказані необоротні активи з метою оподаткування прибутку підприємств амортизація не нараховується. Другим важливим моментом цієї редакції є те, що амортизація застосовується протягом строку корисного використання основних засобів (пп.14.1.3 ст.14).

Позитивним кроком у визначенні податкової амортизації є запровадження принципу пооб'єктної амортизації, що дає змогу запровадити прозорий податковий облік нарахованих сум амортизації для кожного об'єкта. Ще одна особливість – основні засоби, що придбаваються за рахунок коштів цільового фінансування, практично не підлягають оподаткуванню. Так, відповідно до пп.135.5.4 ст.135 вартість безоплатно наданих товарів включається в доходи платника податку (в тому числі це можуть бути основні засоби, оскільки згідно з пп.14.1.244 ст.14 під **товарами** розуміють будь-які матеріальні й нематеріальні активи, а під **операціями продажу (реалізації)** згідно з пп.14.1.202 ст.14 – операції з безоплатного надання товарів.

Разом із тим норма пп.135.5.4 ст.135 Кодексу застосовується з урахуванням норми, викладеної в пп.136.1.21 ст.136, згідно з якою не враховуються при визначенні об'єкта оподаткування доходи від безоплатного одержання необоротних матеріальних активів (крім об'єктів соціально-культурного та житлово-комунального призначення, що перебувають на балансі платника податку), визначені в сумі, пропорційній до суми амортизації відповідних активів, нарахованої у бухгалтерському обліку, одночасно з її нарахуванням.

Тобто безоплатно отримані основні засоби, в тому числі об'єкти соціально-культурного та житлово-комунального призначення державної форми власності, що перебувають на балансі платника податку, не включаються до оподатковуваного доходу.

Відповідно до п.137.2 ст.137 під час цільового фінансування коштів з бюджету або фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування дохід у вигляді суми коштів, що дорівнює частині амортизації об'єкта інвестування (основних засобів, нематеріальних активів), пропорційній до частки

отриманого платником податку з бюджету цільового фінансування капітальних інвестицій у загальній сумі вартості таких інвестицій в об'єкт, ураховується у складі оподаткованого доходу, а за абзацом шостим п.144.1 ст. 144 та п.146.1 ст.146 та ст.138 сума амортизації капітальних інвестицій враховується у складі витрат. Тобто по суті основні засоби, які придбаваються платником податку за рахунок державних ресурсів, не оподатковуються. Це питання на сьогодні є принциповим. Чому основні засоби, отримані безоплатно від приватних осіб чи інших суб'єктів, оподатковуються, а якщо вони отримані від держави, то обминають податковий облік? Адже це ті самі субсидії і дотації, що оподатковуються, тільки виражені в іншій формі.

Позитивним моментом у Кодексі є перехід на облік вартості, яка амортизується та облік якої ведеться за кожним активом пооб'єктно (пп.145.1.1 ст.145). Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, але не менше від строків, визначених у п.145.1 ст.145, і призупиняється на період виводу об'єкта з експлуатації. Проте класифікацію основних засобів розширено від 4 до 16 груп, для яких збільшено ставки амортизації та встановлено граничні строки нарахування на них амортизації. Замість трьох методів амортизації – лінійного (для нематеріальних активів), залишкового та прискореного з визначеними для них ставками амортизації запроваджуються п'ять методів нарахування амортизації. Все це дає можливість зменшувати базу оподаткування.

Амортизація здійснюється до досягнення залишкової вартості об'єктом його ліквідаційної вартості (пп.145.1.4 ст.145). Враховуючи те, що ліквідаційна вартість номінально не обмежена Кодексом, на наш погляд, це може призвести до завищення витрат окремими платниками податків, наприклад у разі пошкодження автотранспорту та подальшого його списання, знесення будівель для вивільнення майданчика нової забудови та в інших випадках.

Пунктом 144.1 ст.144 дозволено амортизувати витрати на проведення ремонту, реконструкції, модернізації та інших видів поліпшення основних засобів, що перевищують 10% сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягають амортизації на початок звітного року, включаючи ті, що створені внаслідок оренди.

У п.146.11 ст.146 прописано норму, згідно з якою первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із ремонтом та поліпшенням основних засобів (модернізація, добудова, дообладнання, реконструкція), що призводить до зростання майбутніх економічних вигід, первісно очікуваних

від використання об'єктів у сумі, яка перевищує 10% сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягають амортизації на початок звітного податкового року, з віднесенням суми поліпшення на об'єкт основного засобу, щодо якого здійснюються ремонт і поліпшення.

Уявімо собі ситуацію, що у підприємства на обліку перебуває застаріле обладнання (група 4) із залишковою вартістю на початок звітного податкового року 300 тис. грн. Для простоти розрахунку нехай у нього на обліку перебувають дві будівлі із залишковою вартістю по 250 тис. грн, транспортні засоби залишковою вартістю на 200 тис. грн та інші основні засоби, балансова вартість яких на початок року становила 500 тис. грн. Разом балансова вартість усіх груп основних засобів на початок року дорівнює 1500 тис. грн.

Підприємство вирішило поліпшити обладнання і протягом року такі витрати становили 500 тис. грн. Відповідно до п.146.11 ст.146 таке підприємство може збільшити первісну вартість обладнання на суму $1500 \cdot 0,1 = 150$ тис. грн, а решту, керуючись п.146.12 ст.146, у сумі 350 грн урахувати у складі витрат звітного періоду.

Тобто в цьому разі спостерігається прискорений метод амортизації витрат будь-якого обладнання, в тому числі морально застарілого, що при наявності застарілих основних засобів (в окремих галузях до 80%) дає змогу за рахунок скорочення виплат до бюджету утримувати неефективне обладнання.

Не підлягають амортизації витрати на придбання, самостійне виготовлення та ремонт, а також на реконструкцію, модернізацію або інші види поліпшення невиробничих основних засобів (п.144.3 ст.144). Такий підхід в оподаткуванні використовувався і раніше.

Відповідно до пп.136.1.21 ст.136 та пп.135.5.4 ст.135 у складі доходів враховуються безоплатно отримані невиробничі засоби (крім об'єктів соціально-культурного та житлово-комунального призначення державної форми власності, що перебувають на балансі платника податку) в сумі, пропорційній до суми амортизації відповідних активів, нарахованої у бухгалтерському обліку. Згідно з п.146.13 ст.146 сума перевищення доходів від продажу або іншого відчуження над первісною (балансовою) вартістю придбаних невиробничих основних засобів та витрат на ремонт, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані, належить до доходів платника податку, а сума перевищення первісної вартості над доходами від такого відчуження – до витрат платника податку.

Розглянемо на умовному прикладі дію зазначених норм. Платник податку купив у користування неви-

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

робничі основні засоби (житловий будинок) вартістю 1,5 млн грн, який використовував у невиробничій діяльності (для відпочинку) протягом року та згідно з бухгалтерським обліком нарахував амортизацію в сумі 75 тис. грн. Згідно з п.144.3 ст.144 амортизацію у сумі 75 тис. грн він не враховує у складі витрат, проте в наступному звітному періоді платник продав цей будинок за ціною 1 млн грн. Що відбувається в податковому обліку такого платника? Відповідно до п.146.13 ст.146 різницю між первісною вартістю (1,5 млн грн) та доходом від продажу (1 млн грн), а саме 500 тис. грн такий платник податку має врахувати у складі витрат.

Ускладнимо приклад. Нехай вказане підприємство протягом року здійснило витрати на ремонт для підтримання такого об'єкта в робочому стані (цей термін не розкрито в законодавстві), а саме провело внутрішній ремонт, замінило вікна та двері та інші внутрішні роботи на суму 1 млн грн. Керуючись п.146.13 ст.146, підприємство в момент продажу будинку врахує у складі витрат за податковим обліком 2,0 млн грн. (2,5 – 0,5). Якщо підприємство безоплатно отримало цей будинок, то протягом звітного періоду згідно з пп.136.1.2 та пп.135.5.4 воно врахує у складі доходів у сумі нарахованої амортизації 75 тис. грн, а в момент продажу будинку за 1 млн грн врахує у витратах збитки в сумі 500 тис. грн. Виникає запитання: чому з метою оподаткування збитки від придбання та подальшої реалізації невиробничих засобів мають впливати на базу оподаткування?

Які можливі ухиляння від застосування цих норм? Припустимо, що у платника А обліковуються зношені основні засоби. Він продає такі засоби платнику В за символічну ціну 1 тис. грн, які платник В ремонтує, модернізує і продає їх платнику А, але вже за ціною 100 тис. грн. У зв'язку з таким продажем практично немає прибутку, оскільки платник В суму ремонтів 100 тис. грн урахує у витратах, а у платника А з'являється можливість продовжувати амортизувати об'єкт. Аналогічно платник А самостійно може відремонтувати застаріле обладнання і при цьому збільшити витрати на частку суми ремонтів, а решту суми амортизувати.

Наведені приклади засвідчують недостатню мотивацію у платників до придбання новітнього обладнання та оновлення основних засобів.

Пунктом 146.16 ст.146 передбачено, що в разі ліквідації основних засобів за рішенням платника податку з будь-яких обставин можна враховувати недоамортизовану частину у складі витрат. Ця норма дає змогу списувати на витрати залишкову вартість активу незалежно від раціональності ставлення до використання основних засобів та їх пошкоджень, ураховуючи навмисні чи необережні пошкодження.

Вагомі податкові преференції надані суб'єктам фінансового ринку. Зокрема, в пп.136.1.19 ст.136 до доходів, які не враховуються при обчисленні оподаткованого прибутку в *інститутів спільного інвестування (ІСІ)*, віднесено:

- кошти, залучені від інвесторів;
- доходи, отримані від проведення операцій з активами ІСІ;
- доходи, нараховані на активи ІСІ.

Тобто будь-які кошти, залучені від інвесторів ІСІ, будь-які операції, наприклад від продажу активів тощо, або дивіденди, відсотки, доходи від дисконтних знижок, нараховані на активи ІСІ, виводяться з-під оподаткування, що означає повне звільнення ІСІ від оподаткування доходів, отриманих від здійснення своєї основної діяльності.

Аналогічні звільнення від оподаткування основної діяльності передбачені для фондів, які здійснюють операції з нерухомістю.

Розширено пільгові умови оподаткування за *правилом «тонкої капіталізації»*. Так, відповідно до ст.141 правило щодо обмеження врахування у витратах відсотків, сплачених на користь нерезидентів і пов'язаних з ним осіб, які володіють 50% статутного фонду, з прийняттям Кодексу не поширюється на осіб, звільнених від оподаткування, неприбуткові установи та організації чи платників, що сплачували податок за зниженими ставками.

Змінено порядок оподаткування дивідендів у бік розширення преференцій окремим платникам податку. Наприклад, відповідно до пп.153.3.5 ст.153 авансовий внесок з податку на прибуток не справляється у разі виплати дивідендів фізичним особам, власникам сертифікатів фонду операцій з нерухомістю, на користь власників корпоративних прав материнської компанії, якщо дивіденди не перевищують суму дивідендів, отриманих такою материнською компанією. Материнська компанія, користуючись зазначеною нормою, може не утримувати авансові внески під час виплати дивідендів своїм засновникам, у тому числі фізичним особам, а також нерезидентам. Згідно з пп.153.3.6 ст.153, якщо юридична особа – резидент отримує дивіденди від нерезидентів, то вона їх включає в оподатковувані доходи. Якщо нерезидент відповідно до пп.14.1.159 ст.14 перебуває під контролем резидента, то отримані від такого нерезидента дивіденди не є об'єктом оподаткування. Ця норма в поєднанні з дією пп.153.3.5 ст.153 може призвести до витоку коштів з України.

Розглянемо докладніше цей випадок (рис. 2).

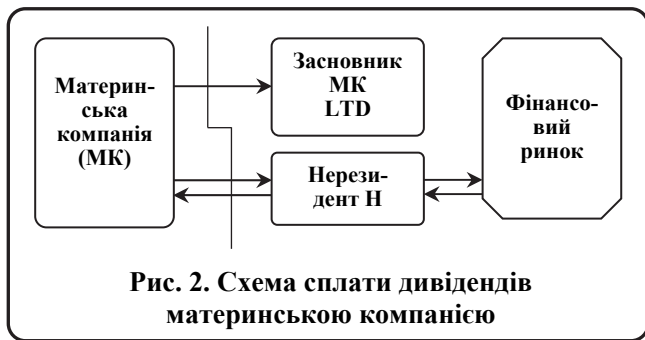

Рис. 2. Схема сплати дивідендів материнською компанією

Уявімо ситуацію, коли засновником материнської компанії (МК) є нерезидент LTD. Крім того, МК володіє акціями в статутному фонді нерезидента Н, який здійснює фінансову діяльність або будь-яку іншу. Дивіденди, отримані МК від нерезидента, не оподатковуються, оскільки він перебуває під контролем МК. Під час виплати МК дивідендів нерезиденту LTD, який є її засновником, вони також не оподатковуються, що може сприяти витоку коштів з України як у вигляді інвестицій до нерезидента Н, так і у вигляді дивідендів під час їх сплати нерезиденту LTD. Таку операцію переведення дивідендів в безпечну зону вигідно здійснювати, якщо нерезиденти LTD та Н є пов'язаними особами і LTD знаходиться в офшорній зоні. При цьому МК на території України може використовуватись як посередницька структура у переведенні коштів із зони підвищеного податкового тиску в офшорну зону.

Оподаткування страхової діяльності можна охарактеризувати як таке, що з прийняттям Кодексу отримує необґрунтовані преференції в оподаткуванні на рівні як страховика, так і страхувальників. Як було вже зазначено, склад витрат страхувальників – юридичних осіб значно розширено, знято обмеження на врахування у витратах будь-яких витрат на необов'язкові види страхування, в тому числі збільшено обсяг витрат за довгостроковим страхуванням життя.

Страховики переводяться на загальний порядок оподаткування податком на прибуток і не оподатковуватимуть свої валові доходи, отримані від здійснення страхової діяльності (в 2011 р. страховики сплачуватимуть податок на валові доходи за ставкою 3 % від суми страхових премій, внесків, страхових виплат).

Серед недоліків нового порядку оподаткування страховиків слід зазначити не конкретно вписані умови врахування страхових резервів у витратах страховика. По-перше, не розписано уніфікованих правил чи методів, за якими з метою оподаткування визначаються суми стархових резервів, не вписано кількість страхових резервів, що враховуються у витратах, а також порядок розрахунку суми збільшення чи зменшення цих резервів на початок та кінець звіт-

ного періоду, коригування цих резервів залежно від дострокового розірвання страхових договорів, їх виконання чи пролонгації. В таких умовах неможливо дозволити врахування резервів у складі витрат. На нашу думку, це питання недоцільно віддавати на вирішення некомпетентного органу з метою уникнення корупційних діянь.

Потребує відповідного коригування норма, викладена в п.137.14 ст.137, згідно з якою датою збільшення доходів страховика є дата виникнення відповідальності страховика перед страхувальником незалежно від порядку сплати страхового внеску. Як відомо, відповідальність за майновим страхуванням чи страхуванням відповідальності у страховика виникає в момент настання страхового випадку. Проте мають місце факти, коли така відповідальність не виникає взагалі. Тоді, керуючись наведеною вище нормою, доходи страховика за зазначеними видами страхування уникатимуть оподаткування.

За договором довгострокового страхування життя (п.137.15 ст.137) вписано дату виникнення доходів, у момент нарахування страхового внеску, відповідно до умов договору, але згідно з Кодексом довгострокове страхування життя не підлягає оподаткуванню. Підпунктом 153.1.7 ст.153 визначено, що не включається в оподаткування інвестиційний дохід та курсові різниці від перерахунку страхових резервів, сформованих в іноземній валюті за договорами довгострокового стархування життя та активів, якими представлені страхові резерви за договорами довгострокового страхування життя, що є, на наш погляд, необґрунтованим підходом.

Потребує уточнення й обмеження склад витрат страховиків з метою оподаткування. Наприклад, вимагають обмеження в розмірі установлених тарифів виплати юридичним і фізичним особам за надані послуги (актуаріїв, асистансу, сюрвейєра, медичне обслуговування та інші подібні послуги), передпродажні та рекламні послуги, а також страхових виплат і відшкодувань.

З метою уникнення конфлікту інтересів слід розписати в Кодексі умови оподаткування інвестиційного доходу страховиків за договорами страхування життя.

До недоліків в частині оподаткування страховиків належить також недосконалість порядку оподаткування страховика у разі дострокового розірвання договорів довгострокового страхування життя та переходу в такому випадку на загальні умови оподаткування страховиків. Зокрема, в пп.156.2.2 ст.156 не передбачено відповідальності ні у страховика, ні у страхувальника – юридичної особи за зниження об'єкта оподаткування, що виникає в таких випадках.

Розширено податкові преференції для банків. Так, страхові резерви, сформовані за рахунок витрат, становили раніше 10% до суми заборгованості за окремими операціями банків. З прийняттям Кодексу дозволяється формування страхових резервів в обсягах 20% за всіма кредитними операціями, а з 01.04.2011 р. – до 30%. При цьому порядок формування таких резервів, механізм визначення сумнівних і безнадійних боргів визначає Національний банк України, проте механізм коригування страхових резервів банків на суми списаного боргу, боргу, переведеного до іншої категорії заборгованості, за завершеними, пролонгованими – розірваними договорами в Кодексі не прописано, що є суттєвим недоліком та може призвести до ухиляння від оподаткування.

Недосконалим залишається механізм урегулювання сумнівної заборгованості, викладений у ст.159 Кодексу, де передбачено коригування доходів і витрат продавця та покупця у випадках затримки оплати відвантажених товарів (наданих послуг, виконаних робіт).

Так, продавцю надано право (не обов'язок) у разі, якщо покупець без погодження з ним затримує оплату вартості відвантажених товарів (робіт, послуг),

зменшити суму доходу звітного періоду в момент звернення до суду (тобто достатньо до суду написати лише претензію), або якщо за зверненням продавця нотаріус вчиняє виконавчий напис, та одночасно скоригувати собівартість, тобто зменшити базу оподаткування звітного періоду.

У покупця виникає зобов'язання на коригування відповідних витрат лише у разі набуття законної сили рішення суду про визнання (стягнення) вказаної вище заборгованості чи її частини або в день вчинення нотаріусом виконавчого напису (стосується обмеженого кола операцій).

У цьому випадку розрив між коригуванням доходів у продавця та витрат покупця може досягати рік і більше, тому з метою оподаткування такі операції можуть використовуватися в податкових плануваннях, що призводить до втрат бюджетних надходжень.

Відповідальність у вигляді нарахування пені, передбачена п.159.1.2 ст.159, внаслідок заниження об'єкта оподаткування, що виникає від зазначеного коригування доходів і витрат, стосується лише продавця і не застосовується у разі укладення мирової угоди або якщо покупець погашає заборгованість до винесення рішення суду і позивач відмовляється від позову.

ВИСНОВКИ

У Кодексі поряд з позитивними напрямками реформування мають місце певні недоліки, які можуть негативно вплинути на податкову дисципліну платників податків, а також на стан формування державного ресурсу та їх інвестиційну активність. Значне розширення пільгового оподаткування суттєво скоротить надходження податку на прибуток до бюджету. Водночас переважна частина податкових пільг не підкріплена заходами, спрямованими на забезпечення загальносуспільних потреб, і використовується для підтримки великого капіталу, зокрема надання йому безоплатно значних сум бюджетних коштів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. **Податковий** кодекс України від 02.12.2010 р. № 2756-VI.
2. **Редхед К.** Управление финансовыми рисками / К. Редхед, С. Хьюс; пер. с англ. – М.: ИНФРА, 1996. – 288 с.
3. **Кисельова О.М.** Модель оподаткування страхової діяльності: тенденції та механізми: [монографія]; за ред. І.К. Бондар / О.М. Кисельова. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2006. – 375 с.
4. **Кисельова О.М.** Основи державного управління інвестиційною діяльністю: [монографія]; за ред. І.К. Бондар / О.М. Кисельова. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2008. – 311 с.
5. **Кисельова О.М.** Теоретико-методологічні основи реформування державних регуляторів мотивації інвестиційної діяльності / О.М. Кисельова; зб. наук. праць «Формування ринкових відносин в Україні». – 2008. – №12 (91). – С. 165–169.

Стаття посвячена проблемам реформування налога на прибыль в связи с принятием Налогового кодекса Украины.

Ключевые слова: налог на прибыль, бухгалтерский учет, налоговые льготы, доходы и расходы плательщиков налога.

This article is devoted to the problems of reforming the income tax in connection with the adoption of the Tax Code of Ukraine.